CONGO

REVUE GENERALE DE LA COLONIE BELGE

ALGEMEEN TIJDSCHRIFT DER BELGISCHE KOLONIE

TABLE DES MATIÈRES

1922. Tomes I et II

ARTICLES DE FOND.

Engels. A propos de chefferies indigènes . . . . . Tome I, page 1.
E. Michel. La soie indigène . . . . . I, 11.
L. Bittremieux et *J. Bruynseels*. De legende der halve menschen I. 35.
P. Gullmin. Quelques coutumes matrimoniales des peuplades entre Congo-Ubangi. . . . . I. 44.
J. Pieraerts. A propos de l'Heritiera Littoralis Ait. . . . . I. 49.
B. Tanghe. L'exploration de l'Ubangi (1884 1891). . . . . I, 161 et 366.
Dr J. Maes. Armes de jet des populations du Congo Belge. . I, 181.
L. Bittremieux et *J. Lestaeghe*. Godsdienstbegrippen bij de Nkundu's van 't Leopoldmeer . . . . . I. 194 et 336.
J. P. et *F. D.* Le copal (suite et fin) . . . . . I, 208.
Engels. Administration directe ou administration indirecte au Congo . . . . . I. 325.
P. Colle. Les clans au pays des Bashi. . . . . I. 337.
H. Vanderyst. La polyandrie existe-elle au Congo ? . . . . I. 353.
E. De Jonghe. L'instruction publique au Congo belge . . . I. 501.
G. Kaptein. Familieleven en zeden bij de inboorlingen van den Evenaar . . . . . I. 531.
J. Pieraerts. Une matière grasse nouvelle du Congo Belge. « L'huile de copalier » . . . . . I. 550.
J. Van Wing. Routes carrossables dans la Mission du Kwango. I, 556.
Mgr. Classe. Le Ruanda et ses habitants. . . . . I. 677
G. Moulaert. La mobilisation industrielle belge au Tanganika en 1916 . . . . . I, 694
Ch. du Bus de Warnaffe. Le mouvement pan-nègre aux États-Unis et ailleurs . . . . . I. 713.
L. Achten. Klankleer en spelling der Bantutalen . . . . . I. 728.
L. Le Grand. De la légalité des villages chrétiens . . . . II. 1.
R. Anthoine. La mise en valeur des champs aurifères de Kilo-Moto, par la « Régie industrielle des mines » . . . . . II 8.
F. Mortier. De la réclame indigène pour l'intensification de notre commerce colonial . . . . . II. 43.

[Title page]

Familieleven en zeden bij de inboorlingen van den Evenaar.

Het zoogenaamde huwelijk, of liever de aanwerving der vrouw geschiedt :

1° Door een bruidschat aan de familie der vrouw gegeven ;

2° Door het koopen, of het betalen eener som voor een vrouw die niet meer in de handen der familie is ;

3° Door erfenis ;

4° Door roof.

De aanwerving door bruidschat wordt genoemd : enga, njengenga : zich verbinden, verloven.

De aanwerving door een koop wordt genoemd : somba, nsasomba : koopen.

De aanwerving door erfenis behoudt gewoonlijk denzelfden titel waaronder de vrouw was aangeworven. Wanneer de overledene vader, oom of broeder de vrouw door bruidschat of koop hebben aangeworven, zal de erfgenaam zeggen : *ik* heb die vrouw aangenomen door bruidschat, koop, enz.

De aanwerving door roof gebeurde vroeger dikwijls in de onderlinge oorlogen.

In geschillen zullen de inboorlingen dikwijls zeggen : hij heeft die vrouw gestolen. Dit is gewoonlijk om te kennen te geven dat de vrouw volgens hen op oneerlijke wijze is aangeworven.

De betaling voor bruidschat, koop, enz. geschiedde gewoonlijk met geld, voorwerpen en slaven of slavinnen te zamen.

Deze saamgestelde betaling werd genoemd : songa, nsasonga : gelijkmaken, vereffenen.

Wanneer een inboorling ondervraagd wordt op welke wijze hij zijn vrouw heeft aangeworven, zal hij gewoonlijk zeggen : njoloengaki (ik heb haar bruidschat betaald), omdat hij wel

weet dat dit de eerlijkste wijze is. Er zijn echter zeer vele vrouwen die op de andere wijze aangeworven geweest zijn.

De aanwerving door bruidschat begint soms al vóór de geboorte van het vermoede dochtertje. De man, meestal een veelwijver, geeft dan een pand aan den vader van het kind. Dit pand bestaat uit een schoon bewerkt inlandsch mes, of lans, of mitakos. Bij de geboorte van het dochtertje was het in sommige streken de veelwijver die dan de moeder deed verzorgen. Hij liet dan hout sprokkelen, water halen en voedsel bereiden. Als nu het verwachte kind een jongen was, werd gewoonlijk het pand teruggegeven en het contrakt nietig verklaard. Als nochtans degene die het pand gegeven had een dorpshoofd was of een man van groot aanzien, dan trachtte de vader van het kind hem een andere dochter te geven. De vader had bijvoorbeeld reeds vroeger een dochter aan een anderen man gegeven van veel minder aanzien. In bovengenoemd geval gaf hij dan den ontvangen bruidschat terug, nam zijn dochter terug en gaf ze aan den veelwijver van wien hij grooteren bruidschat te wachten had.

Soms werd ook de jongen door den veelwijver aangenomen en bleef in diens familie totdat de vader hem kon inruilen voor een dochter.

Zeer jong en nog kind zijnde, werd het dochtertje in den harem van den veelwijver ingelijfd. Zij werd daar opgevoed tezamen met andere kinderen van haren ouderdom en staat; of liever zij groeide daar op tusschen die heidensche gebruiken zonder eenige opvoeding.

De samenstelling van den harem van een veelwijver :

De eerste vrouw werd genoemd de « Bomatsa »; deze ging alle andere vrouwen in waardigheid voor, en in afwezigheid van den veelwijver was zij de meesteres van den harem.

De tweede vrouw werd genoemd « Ekila »; deze was de meest beminde en ging al de overige vrouwen vóór. Zij werd ook genoemd « Nkonda ».

De derde vrouw werd genoemd « Bolumbu ». Bij de benoeming der Bolumbu hadden er zekere plechtigheden plaats; de vrouw werd bekleed met een dierenvel. De Nku's, een soort van oudvaders en tooveraars, hadden soms drie of vier Bolumbus; deze deden dienst als boodschappers naar andere dorpen. In deze hoedanigheid hadden zij bijzondere voorrechten. Bijvoorbeeld een Bolumbu lastig vallen was een reden tot oorlogverklaring.

De overige vrouwen, waren eenvoudig vrouwen van den harem, zonder onderscheid,

In de streek van Monjoku bij de Bolees werd de eerste vrouw genoemd « Nkisa » met dezelfde waardigheid als Bomatsa. De tweede vrouw werd genoemd « Lonkata ». Dit was echter meer een categorie, want er waren soms 4 Lonkata's in een harem. De overige waren gewone vrouwen. Bij de Ekonda's werd de eerste vrouw genoemd « Nkumokolo » evenals de Bomatsa. De tweede vrouw werd genoemd « Ekila » of « Nkonde ». De overige vrouwen waren de gewone vrouwen van den harem.

De eerste vrouw Bomatsa bleef altijd tehuis en verliet nooit den harem. De tweede Ekila of Nkonde vergezelde overal den veelwijver; op al zijn reizen bleef zij bij hem. De Bolumbu's gingen meestal geheel alleen uit om boodschappen te doen in andere dorpen.

Deze oude zeden van voorrang bij de vrouwen beginnen nu langzamerhand te verdwijnen.

Het was op zware straffen verboden betrekkingen te hebben met de eerste, tweede of derde vrouw van den veelwijver. De straffen waren : de doodstraf, de slavernij, of groote geldboete.

Dit was hun wet op het overspel met zware straf bekrachtigd.

De gewone vrouwen van den harem waren minder streng bewaakt. Dit hing al veeltijds af van de jaloersheid of onverschilligheid van den veelwijver. Degene die betrekking had gehad met deze vrouwen moest een geldboete betalen of liever een prijs van prostitutie. Daar de vrouwen bijna allen in het bezit waren van de veelwijvers, waren er natuurlijk veel mannen zonder vrouw. Dezen nu hadden dikwijls betrekkingen met de gewone vrouwen van de veelwijvers. Ook de zoons van den veelwijver hadden daar betrekkingen mee ; de veelwijver zelf had soms nog betrekkingen met de gewone vrouwen van zijn gebuur. En dit was het slecht gevolg en de onzedelijkheid van de veelwijverij.

Het is gemakkelijk te verstaan dat de gewone vrouwen van den veelwijver met anderen in betrekking zijnde, dikwijls hun man, of liever hun meester verlieten om bij een anderte gaan. De gewone vrouwen maakten het grootste getal uit. Vandaar dat men nu vele vrouwen vindt die opvolgelijk 3 of 4, ja soms 7 verschillende mannen gehad hebben. Bij sommige stammen,

onder anderen bij de Ekondas, was men strenger : een vrouw die reeds tweemaal of meer haar man of meester verlaten had werd beschouwd als weinig waarde hebbende.

De slavinnen welke in den oorlog genomen waren, werden door den veelwijver aan zijn slaven als vrouw gegeven. Het gebeurde ook dat zij in den harem werden ingelijfd bij de gewone vrouwen. Hunne kinderen konden dezelfde rechten bekomen als de overige kinderen van den veelwijver.

De veelwijver zocht altijd het getal zijner vrouwen te vermeerderen, want daardoor steeg zijn aanzien en vermeerderde zijn fortuin. Als men in de beschaafde landen zijn fortuin zoekt te vergrooten, geschiedt dit, zegt men, om de toekomst zijner kinderen te verzekeren. De inboorling denkt daar weinig op ; zijn voornaamste inzicht is zelf te genieten en anderen in aanzien en achting te overtreffen. En wat de toekomst zijner kinderen betreft, er zijn veelwijvers die 20 of 30 vrouwen bezitten of nog meer en soms maar één of twee kinderen hebben. Ook is het weinig volgens hun begrip om voor de toekomst te zorgen : wie morgen nog leeft moet morgen maar zorgen, zoo redeneeren zij. Integendeel, in plaats van voor zijn kinderen te zorgen, maakte de veelwijver dikwijls veel moeilijkheid om een vrouw aan te werven voor zijn zoon. En dan werd de zoon nog geen eigenaar van zijn vrouw, het was als 't ware nog maar een leening. Slechts na den dood van zijn vader werd hij eigenaar. In sommige streken wanneer de vader een vrouw aangeworven had voor zijn zoon, hield hij deze vrouw eerst eenigen tijd voor hemzelf. Slechts na eenige maanden gaf hij ze aan zijn zoon. In andere streken, wanneer de vrouw van den zoon bevrucht was, moest hij ze eenige dagen naar zijn vader sturen : hij mocht alleen de eer van het vaderschap niet dragen, zijn vader moest dat met hem deelen. De vader behield zich de eer om alle kinderen zijn kinderen te noemen. In sommige streken van den Congo waren de zeden zoo laag en gemeen, dat de vader zelfs zijn eigen dochters in zijn harem behield. Dit gebeurde niet in den Evenaar, maar daar bestond een gebruik dat al niet veel beter was. De toovenaar werd namelijk soms geraadpleegd over den bruidschat welke de vader voor zijn dochter of de broer voor zijn zuster zocht te krijgen.

De toovenaar gaf hun dan den raad dat zij zelf eerst betrekkingen zouden hebben met hun eigen dochter of zuster. En dit gebruik bestond bijna overal in den Evenaar.

Bruidschat. — In 't algemeen werd de dochter ten huwelijk gegeven tegen betaling van een bruidschat. De vader had weinig voorkeur voor den toekomstigen man van zijn dochtertje. Degene die de meeste waarborg leverde van goed te betalen was zeker haar te krijgen? En daar in de meeste gevallen het dochtertje nog niet tot de jaren van verstand was gekomen, was er natuurlijk geen spraak van hare toestemming. De bruidschat werd niet in eens betaald maar langzamerhand met de jaren dat het dochtertje opgroeide. Daar het dochtertje zonder hare toestemming aan een ouden versleten grijsaard gegeven was, gebeurde het natuurlijk dikwijls dat, eenmaal tot volwassen onderdom gekomen zijnde, zij niet langer bij hem wilde blijven. Zij verliet hem dus, en ging bij een ander ofwel naar haar familie terug. In dit laatste geval ontstonden er echter groote moeilijkheden, aangaande het teruggeven van den bruidschat. Immers met den bruidschat welken de vader voor zijn dochter ontvangen had kocht hij zich eene andere vrouw. Deze vrouw werd dan genoemd de « Nkita » van de dochter. Nkita zouden we in dit geval kunnen vertalen door « plaatsvervanger ». De Nkita vertegenwoordigde de waarde van de verkochte of uitgehuwde dochter. Ondertusschen was de dochter zelf ook dikwijls de Nkita van de dochter of zuster van haar man. Zoo waren vele vrouwen de Nkita van elkander. Volgens hun gebruiken waren in theorie de kinderen (de jongens) de erfgenamen van de Nkita hunner moeder. De Nkita was immers de waarde of de bruidschat hunner moeder.

Men zou kunnen vragen of de vrouw dan steeds tevreden was dat zij als 't ware een voorwerp van den handel was. In 't algemeen ja, zij was daarmee tevreden. Zoo immers waren de zeden, en niemand dacht er aan daar iets aan te veranderen. Meestal bevond de vrouw zich in een afgedane zaak, (fait accompli). Langzamerhand begint er een zeker eergevoel te ontstaan bij de christene vrouwen tegen die heidensche gebruiken.

En als de vrouw verlangde dat men voor haar een grooten bruidschat of prijs betaalde, was het dan ook omdat zij voor de toekomst harer kinderen wilde zorgen die de erfgenamen van haar bruidschat zouden zijn? Neen, zeggen ze, daarom niet — want, voegen zij er bij, welke vrouw wist vooraf dat zij kinderen zou hebben, en nog wel jongens. Er zijn namelijk zeer vele vrouwen welke geen kinderen hebben. — En voor de erfenis

komen enkel de jongens in aanmerking, de meisjes zijn enkel erfgename bij name. En wanneer het op de erfenis aankwam, erfden de kinderen de Nkita van hunne moeder alleen dan, als er geen broers meer waren van de moeder of ooms van den kant haars vaders. De sterksten hadden altijd het meeste recht.

Meestal moest een jongeling zich een vrouw aanwerven met den bruidschat of supplement van den bruidschat van zijne zuster. — De erfenis van de Nkita zijner moeder kwam slechts op de tweede plaats. En nog dikwijls zien wij een heidensche vrouw haren man verlaten om bij eenen andere te gaan, zonder zich veel te bekommeren met hare kinderen die bij den verlaten man, hun vader blijven.

Als de vrouw tevreden was en er aan hield dat men een grooten bruidschat voor haar betaalde, was het uit ijdelheid en ook om geld te bezorgen aan haar familie (vader of broers) en niet uit voorzorg voor haar kinderen.

Echtscheiding. — Wanneer de vrouw haren man verliet om naar hare familie terug te gaan, moest deze den ontvangen bruidschat teruggeven. In 't algemeen was dit een zeer moeilijke zaak, omdat de bruidschat gebruikt was door den vader of den broer om zich een andere vrouw aan te werven, de « Nkita ». Dus om den bruidschat terug te kunnen geven, zouden zij deze Nkita moeten verkoopen of deze ook aan hare familie teruggeven en den bruidschat terugvragen. Andere middelen om den bruidschat terug te geven bestonden er weinig : al hun vermogen bestond in de vrouwen. — Daar de familie meestal den bruidschat niet kon of wilde teruggeven, zocht de verlaten man dan zich meester te maken van de moeder of van een zuster zijner weggeloopene vrouw, welke hij dan vasthield als gijzelaar. Dit was een gewoonlijk gebruikt middel bij de heidenen om de vrouw of den bruidschat terug te krijgen. Wanneer de weggeloopene vrouw vernam dat haar moeder of zuster gevangene was bij haar vroegeren man, ging zij dikwijls terug uit medelijden voor hare moeder of zuster. Wanneer de vrouw niet naar hare familie maar naar een anderen man was gegaan, wat dikwijls het geval was, zette de familie dezen tweeden man aan om den bruidschat te geven aan den eersten man. Dit was gewoonlijk het eenigste pratieke middel waardoor de moeilijkheid werd opgelost. Deze tweede man betaalde dan den bruidschat aan den eerste terug ; en, daar de

bruidschat door den eerste dikwijls nog maar gedeeltelijk betaald was, betaalde hij het overige deel aan de familie.

Somtijds, als er geen middel was om den bruidschat terug te geven, werd de vrouw gedwongen naar haren verlaten man terug te gaan. Om onaangename behandeling te voorkomen, moest zij dan onderdanigheid huichelen.

Zoodra er een overeenkomst gesloten was 't zij met de familie, 't zij met den tweeden man over de teruggave van den bruidschat, werd de eerste verbintenis beschouwd als verbroken zijnde. Indien de vrouw in de familie was, werd zij beschouwd als vrij om een nieuwe verbintenis aan te gaan. Was zij echter bij een anderen man, dan werd zij na de overeenkomst beschouwd als verbonden te zijn met dien tweeden man. De voornaamste band van hun vereeniging schijnt dus te zijn de bruidschat.

Indien de vrouw kinderen had, bleven dezen bij hun vader, en de bruidschat werd maar gedeeltelijk teruggegeven. De waarde der kinderen werd om zoo te zeggen van de bruidschat afgetrokken.

Wanneer een vrouw van eenen veelwijver ongeoorloofde betrekkingen had met eenen anderen man van het zelfde dorp, noemde men dit « Bonsamba ». Wanneer zij zulke betrekkingen had met eenen man van een ander dorp heette men dit « Isoke ». Gelijk wij aangemerkt hebben, de gewone vrouwen van den harem hadden dikwijls zulke betrekkingen. Wanneer de vrouw er van door ging met haren bonsamba of isoke, of met gelijk wien, werd zij vervolgd door haren man of eigenaar welke trachtte haar terug te krijgen. Indien de vrouw weigerde, begonnen de onderhandelingen over den bruidschat.

Als men tot een overeenkomst kwam of als er een pand gegeven werd als waarborg voor de betaling, werd de eerste verbintenis beschouwd als verbroken zijnde, en de vrouw werd beschouwd als verbonden zijnde met dezen tweeden man, al was dit zelfs hare bonsamba of isoke geweest.

Het gebeurde ook wel dat de eerste man zoodanig jaloersch was, dat hij geen overeenkomst wilde maken; dan zocht hij of de schuldige vrouw of haren tweeden man te dooden. Indien de vrouw ziek werd bij haren man, ging deze hare familie verwittigen, en moest een pand geven aan de familie.

Dikwijls kwam de familie de vrouw halen om haar beter te kunnen verzorgen. Indien in zoo'n geval de vrouw kwam te

sterven bij hare familie waren er geen verdere moeilijkheden meer over den bruidschat, volgens hun gebruiken. Indien echter de bruidschat nog niet geheel betaald was geweest, vroeg de familie aan hun schoonzoon om de rest te betalen.

In de laatste tijden, nu de heidensche gebruiken geschokt zijn door de Europeesche bezetting, zien wij dat de mannen wier vrouwen ziek naar de familie gegaan zijn en daar gestorven zijn, den bruidschat terugeischen van de familie — maar dit is geheel tegen hunne oude gebruiken. In één geval kon de man de bruidschat terug eischen, namelijk als de vrouw gezond naar hare familie vertrokken was en daar gestorven was.

Het koopen of de vrouwenhandel. De vrouw was in vele gevallen ook een recht voorwerp van den handel. De groote dorpshoofden o. a. Ibuka en Yoma, waarvan we verder nog zullen spreken, dreven een soort vrouwenhandel. Met Europeesche artikelen en ook inlandsche munt begaven zij zich naar andere streken van den Evenaar om daarvoor vrouwen te koopen, evenals iemand die naar de markt gaat, ofschoon er wel geen openbare vrouwenmarkten bestonden.

Overal bestonden ook gerooide vrouwen en slavinnen : deze werden eenvoudiglijk verkocht. Verder werden de vrouwen met vrouwen gekocht en betaald. Ook de vrouwen welke geërfd waren en niet meer in handen hunner familie waren, werden door hun tweeden, derden of zooveelsten man verkocht. In al deze gevallen komt de familie niet meer te pas voor bruidschat. Men zou in al deze gevallen al veel goeden wil moeten gebruiken om de betaalde sommen als bruidschat te beschouwen, en bijgevolg als een inlandsch gebruik « qu'il faut respecter ».

Of men zou moeten aannemen dat zoo'n inlandsche vrouw geheel haar leven lang « bruid » blijft. Men zal zeggen dat de vrouw in haren verkoop door den eenen man aan den andere toestemde.

Dikwijls was dit wel het geval, maar lang niet altijd want ook kinderen en slavinnen werden verkocht. En zelfs de toestemming der vrouw sluit toch den verkoop niet uit; hare toestemming was eerder een bijkomende zaak die den verkoop van een met rede begaafd handelsartikel vergemakkelijkte. Het blijft altijd vrouwenhandel.

De Erfenis. — Bij den dood van een veelwijver, deed men de begrafenisplechtigheden volgens den stand en de waardigheid van den overledene. Met doodde een of twee of verschillende

slaven welke met den veelwijver in hetzelfde graf begraven werden. Somwijlen brak men aan die slaven en slavinnen armen en beenen, en dan werden zij levend in het zelfde graf met het lijk begraven.

Wanneer deze slaven of slavinnen nog familie hadden, gebeurde het dat deze familieleden, het ongelukkig lot van hun familielid vernomen hebbende, van verre streken kwamen toegesneld, om hem of haar vrij te koopen als het nog niet te laat was. Verschillende negers hebben ons van die hartverscheurende tooneelen verhaald welke zij als kind hadden bijgewoond. De rouw en het weegeklag over den doode duurde van een week tot een maand.

De oudste zoon volgde terstond zijn vader in de waardigheid op, en nam terstond een van de vrouwen zijns vaders.

De andere zonen deelden onder hen de lansen en messen huns vaders.

Indien de overledene geen zoon had nagelaten, of dat deze nog te jong was, volgde de oudste broer des overledenen hem op. Alle vrouwen moesten in hun eigen woning blijven, behalve de vrouw die terstond door den oudsten zoon werd genomen. Zij moesten den dag voor de verdeeling afwachten. Deze dag werd uitgesteld van één tot vier maanden. Ondertusschen waren deze vrouwen aan een zekeren levensregel onderworpen. Zij werden « Bituka » genoemd, hetgeen wij nu door « weduwe » vertalen. Gedurende dezen tijd mochten zij spreken met de familieleden des overledenen, maar zij moesten te huis blijven; aan niemand was het toegelaten deze vrouwen aan te nemen.

Als de tijd voor de verdeeling gekomen was, riep de voorzitter, namelijk de zoon of de broeder des overledenen, de erfgenamen en belanghebbenden bijeen. Op den dag der verdeeling, 's morgens voor dag en dauw, verlieten de bitukas hunne woning en gingen naar den man met denwelke zij reeds overeengekomen waren, zoodat met het krieken van den dag alle hutten van de bitukas ledig stonden. De vrouwen van de veelwijvers hebben gewoonlijk ieder hun eigen hut. Op het aangewezen uur werd de vergadering aangekondigd door het gebruikelijk getrommel op den tamtam. De vrouwen, de erfgenamen en alle belanghebbenden kwamen dan te zamen.

Indien er vele vrouwen te verdeelen waren, was de orde der verdeeling als volgt : Op de eerste plaats kwamen de broers van den overledene om hun aandeel, op de tweede

plaats kwamen de zoons, en op de derde plaats de kleinzoons, 't is te zeggen de zonen van de dochters die kwamen om hun aandeel van de « Nkita » hunner moeder. Indien nu de vrouw niet wilde meegaan met dengene aan wien zij toekwam, werd zij aan een ander verkocht. Somwijlen was de familie der vrouw daarmede niet tevreden en, indien zij konden, gaven zij den bruidschat terug om zoodoende hunne dochter of zuster vrij te maken. Zulke vrouw kwam dan aan hare familie terug, waar zij echter weer uitgehuwelijkt werd tegen een anderen bruidschat. De familie deed aldus om te beletten dat hun dochter of zuster eenvoudig verkocht werd. Wanneer de kleinzonen nog te jong waren ging hun aandeel « de Nkita hunner moeder » naar hun oom, de zoon des overledene. Deze moest hun dan later eene vrouw bezorgen, hetgeen hij gewoonlijk nooit deed zonder groote moeilijkheden te maken. Indien de dochters geen zonen hadden die hunne « Nkita » konden erven, ontvingen zij als erfenis het een en ander van 's vaders roerende goederen, geiten, honden, lansen, messen, prauwen, enz. Indien de overledene wel een dochter maar geen zonen of broers had nagelaten moest de dochter de verdeeling der erfenis voorzitten.

Ons beschaafd idée, dat de vrouw, de moeder des huisgezins, erfgename is op de eerste plaats, komt daar dus niet in aanmerking, immers de vrouw, de moeder zelf, wordt geërfd als ze niet te oud is.

Wat zal men er aan doen, indien zelfs in zulke gevallen wordt geleerd « il faut *respecter* » de inlandsche gebruiken.

Het erven der vrouwen bestond overal, 't was immers de eenige nagelaten rijkdom van den inlander. De bijzonderheden voor de verdeeling verschilde volgens sommige streken of rassen. Zoo b. v. in sommige streken was het de oudste zoon die alleen alle vrouwen zijns vaders erfde. Dit was om den rang en den stand der familie te bewaren. Aanzien en gezag immers hing ook enkel af van het getal der vrouwen welke men bezat. In dit geval echter moest deze oudste zoon zorgen in de plaats zijns vaders om een vrouw te bezorgen aan zijn jongere broers, en de zonen zijner zusters. Wat de beletsels voor het huwelijk betreft, zij onderhielden over 't algemeen streng de beletsels van bloedverwantschap, nooit zouden twee bloedverwanten zelfs in verren graad een huwelijksverbintenis aangaan, uitge-

nomen bovengenoemde ongeregeldheden. Wat aanverwantschap betreft, deze bestaat voor hen niet in geen enkelen graad. Er is nochthans één geval dat iets gelijkt op aanverwantschap : namelijk de « Nkita » mocht nooit bij een man zijn te zamen met de vrouw waarvan zij de Nkita was. De schoonzoon dus of de schoonbroer mocht nooit de Nkita zijner vrouw bij zich nemen. Als echter de vrouw vertrokken was of gestorven, was er geen beletsel meer.

Wanneer, bij de erfenis gelijk boven, de familie den bruidschat teruggegeven had en daarna de vrouw aan een anderen man uitgehuwelijkt had, moest deze tweede man ook nog een geschenk geven aan dengene welke, volgens erfrecht, recht op de vrouw gehad had. Men noemde dit geschenk een « bampanga ».

Indien de vrouw welke door de familie vrij gemaakt werd, kinderen had, moest er slechts een gedeelte van den bruidschat teruggegeven worden. Somwijlen was de vrouw zelfs geheel vrij door hare kinderen, immers de kinderen bleven aan de familie van den overleden man, en vertegenwoordigden dan de waarde van den bruidschat hunner moeder. Werd echter zulk een vrouw later door hare familie wederom uitgehuwelijkt, eischte zij daarvoor een tweeden bruidschat.

Somtijds was eene enkele vrouw de Nkita van verscheidene andere vrouwen. In de erfenis hadden dan verschillende personen recht op haar en iedereen eischte zijn aandeel. Bijvoorbeeld, een jong mensch moest zich een vrouw aanschaffen met den bruidschat of met een supplement van den bruidschat zijner zusters. Er waren, bijvoorbeeld, drie zijner zusters getrouwd, en hij had 3,000 mitako's noodig om zijn aanstaande vrouw te betalen. Nu ging hij met geschenken naar zijn drie schoonbroers en vroeg van hen elk 1,000 mitako's; de bruidschat was reeds vroeger betaald aan den vader, de 1,000 mitako's die hij vraagt zijn een supplement van den bruidschat.

Met deze 3,000 mitako's betaalt onze jonge man zijne vrouw. Deze vrouw nu wordt de « Nkita » van de drie zusters. En indien deze jonge man komt te sterven, zullen zijne drie zusters en zijne drie schoonbroers alle hun aandeel terug eischen van de weduwe. Indien zij verkocht wordt, moet de prijs verdeeld worden onder de drie schoonbroers. Indien zij in de familie van haar man blijft bij oom of broer, zoo blijft zij de « Nkita » van hare drie schoonzusters.

Er bestaat ook een algemeene regel en gewoonte dat de familie welke den bruidschat ontvangen heeft, geregeld geschenken geeft aan hunne dochter en schoonzoon of zuster en schoonbroer. Deze geschenken bestonden in geiten, honden (welke gewoonlijk ook een tamelijk groote waarde hebben bij de inlanders), eenden, enz.; maar nooit bestonden de geschenken in geld. Deze geschenken werden door den schoonzoon of schoonbroer opnieuw gegeven aan degenen welke hem zijne bruidschat hadden helpen betalen.

Bijvoorbeeld indien de jonge man waarvan we zoo even gesproken hebben, geschenken ontving van de familie zijner vrouw, zou hij dan deze geschenken gegeven hebben aan zijne drie schoonbroers. Deze geschenken waren dikwijls zooveel, dat de waarde ervan bijna gelijk was aan den bruidschat welken de man voor zijn vrouw betaald had. De gewoonte eischte in zoo'n geval dat de man dan een supplement van den bruidschat betaalde.

In geval dat de bruidschat moest terug gegeven worden, mochten de geschenken welke de familie reeds gedaan had van den bruidschat afgerekend worden. Wanneer zulke geschillen voor een Europeaan gebracht worden, is het voor dezen moeilijk daarin te beslissen, want door partijen wordt de waarde verschrikkelijk overdreven. De man zal veel grooteren bruidschat terug eischen dan hij in werkelijkheid gegeven heeft, terwijl de familie van haren kant de geschenken welke zij gegeven had veel hooger zal rekenen dan de werkelijke waarde of hoeveelheid was.

Iets over den prijs, den bruidschat der vrouwen en inlandsche geldwaarde.

Hun eerste oorspronkelijk geld was:

1° De Benkata, dit was dun ijzer- of koperdraad opgerold als kleine ringen, de dikte van den draad ongeveer 3 millimeters, de lengte 20 tot 25 centimeters;

2° Bingetele waren ijzeren of koperen staafjes ongeveer 8 millimeters dik en 15 centimeters lang, deze zijn nog in gebruik in Bikoro;

3° Bekata, koperdraad, dikte ongeveer 7 of 8 millimeters en 1 meter of 1m50 lang, spiraalvormig: opgerold de vrouwen droegen deze rond haar beenen, als koperen laarzen;

4° Bakongas, koperen ringen die tot armbanden en voetbanden en ook als halsbanden dienden. De grootte verschilde voor kleine of groote personen, het gewicht is van een halven kilo tot 5 kilo;

5° De mitako, koperdraad ongeveer 4 millimeters dik en 25 centimeters lang gewoonlijk geplooid gelijk een haarspeld. De mitako diende als eenheidsmunt waar de andere waarden en prijzen op berekend werden, gelijk bij ons de frank. De waarde van de mitako was vroeger berekend op 5 centiemen.

Vroeger was de bruidschat op den prijs welken men voor een vrouw betaalde bijna in geheel den Evenaar van 5 tot 20 bakongas. (De waarde van de bakongas verschilde veel volgens het gewicht. Men schat echter de gemiddelde waarde aan fr. 2.50.) Deze betaling werd vervolgens aangevuld met slaven of vrouwen. Deze wijze van betaling en bruidschat bestaat nog in de streken waar de inlanders nog niet of bijna niet in aanraking gekomen zijn met de Europeanen. Men betaalde soms ook wel met enkel slaven of enkel vrouwen. De prijs voor eene slavin was betrekkelijk veel minder dan voor een andere vrouw.

Door de bezetting van Congo door de Europeanen heeft het familieleven der inlanders noodzakelijkerwijze groote veranderingen ondergaan, ook hunne zeden en gewoonten.

Vooreerst hebben de inlanders zich hunne vrouwen zien ontnemen door de sentinelles van den Onafhankelijken Congo Staat. Deze zwarte sentinelles in de dorpen aangesteld door den Staat om over het inoogsten der caoutchouc te waken, matigden zich een onbeperkte macht toe. Zij namen zooveel vrouwen van de inlanders als zij verkozen en betaalden geen enkele.

Vervolgens hebben vele zwarte soldaten, de boys en de werklieden der Europeanen ook overal vrouwen genomen in het begin, zonder zich nog aan de inlandsche gebruiken te storen, 't is te zeggen zonder die vrouwen te betalen, en dit gebeurde dikwijls onder de beschermende macht van hunnen Blanke. Voegen we daarbij nog een groot getal zwarte vrouwen die « de fameuses ménagères » geworden zijn van de Europeanen. Ofschoon deze vrouwen meestal wel betaald werden aan hun eigenaars, werden zij toch ook aan het familieleven en de inlandsche gebruiken onttrokken. Eindelijk moet men ook noemen de christenvrouwen die nu in een christelijk huwelijk leven.

Ook heeft de prijs der vrouwen en de bruidschat groote veran-

deringen ondergaan, voornamelijk in die streken waar de inlanders meer dadelijk in betrekking kwamen met de Europeanen. Vóór de aanwezigheid der Europeanen was hun voornaamste betaalmiddel de vrouw zelf; men betaalde eene vrouw met eene vrouw. Nu is de vrouw een verboden betaalmiddel geworden. Daarom hebben de inlanders den prijs verhoogd in de betaling van bakongas en mitakos'.

In sommige streken, dicht bij de Europeesche centrums, hebben de inlanders den prijs voor de vrouwen en den bruidschat tot een vroeger nooit gekende hoogte gebracht. Voor eene vrouw vragen zij verscheidene « nkesi's ».

Een « nkesi » is 10,000 mitako's. Zulk eene som is veel te hoog in betrekking tot hunne middelen. Want in een dorp bijv. zijn 50 vrouwen; voor ééne vrouw vraagt men 40,000 tot 50,000 mitako's, terwijl men tegenwoordig in het geheele dorp tezamen de som van 50,000 mitako's niet meer zal vinden. Daarom iemand verplichten van 2 of 3 nkesi's te betalen, is hem gewoonlijk in de onmogelijkheid stellen te betalen, ofwel hem in de noodzakelijkheid zetten met vrouwen te betalen, hetgeen niet anders is dan den vrouwenhandel bevoordeelen, wat dan ook gebeurt.

Er valt hier ook een bemerking te maken over de benaming van de getallen. « Nkesi » is geen woord van de Evenaars bevolking, het is ingebracht van elders met de Europeanen. Hun getallen waren als volgt :

10 = was *jum* of *bonkama*.
100 = was *nkoto*; en met de aankomst der Blanken en vreemde bevolking kwam
1,000 = *nkesi*.

De tegenwoordige getallenwaarde is : 10 = jum, 100 = bonkama, 1,000 = nkoto en 10,000 is nkesi. Sommige zeer oude negers zeggen evenwel nog bonkama voor 10.

Ziehier de waarschijnlijke oorzaak van de groote prijsverhooging der vrouwen voornamelijk in de streek van Coquilhatville.

Wanneer de eerste Europeanen te Leopoldville en te Brazzaville waren aangekomen, duurde het niet lang of de Europeesche stoffen en andere artikelen kwamen ook tot Coquilhatville in de handen van de groote dorpshoofden, die handel dreven op de rivieren voornamelijk in slaven en ivoor. De dorpshoofden Yoma van het dorp Boyeka, Ibuka van Boyere, Yamba van

Eala, Nkake van Bokele enz. voeren met deze Europeesche artikelen de rivieren de Tshuapa en de Ikelemba op, en zij kochten daarmede slaven en vrouwen.

Terug te huis gekomen kochten zij vrouwen van hun eigen streek et betaalden deze met de slaven en vrouwen, welke zij zelf goedkoop hadden gekocht met de Europeesche artikelen. Voor eene vrouw van hun streek betaalden zij dan drie of vier vrouwen. De aankomst van de Blanken en vreemde zwarten bracht hun in kennis met het getal « nkesi » dat in hun meening echter maar 1,000 was en dat zij vroeger 10 nkotos noemden of 10 × 100.

Het duurde niet lang of de Europeanen moesten zich inlaten met hun geschillen over de vrouwen te aanhooren. In het Zwarte land is zulks onvermijdelijk. Wanneer de Zwarten zich met hun geschillen bij de Blanken aanboden, durfden zij of wilden zij niet zeggen : ik heb die vrouw met drie vrouwen betaald; maar zij zegden dan, ik heb die vrouw met drie nkesis betaald, dat is te zeggen 3 × 1,000 mitako's. — Ondertusschen bekwamen de *nkoto* en de *nkesi* hunne waarde van 1,000 en 10,000. De benaming echter dat een vrouw met nkesis betaald werd, bleef bestaan door de vergissing der Blanken of door de hebzucht der veelwijvers of door allebei. En later zijn inderdaad verschillende vrouwen met nkesis betaald geworden, namelijk toen de gangbare munt in Congo de mitako was. Het was ook geen wonder, want de veelwijvers hadden de monopole van de vrouwen en hadden alle belang om den prijs te verhoogen.

Daarom, als nu de inlander van Coquilhatville zegt dat zijn vader of zijn oom die vrouw drie of vier nkesis betaald heeft, wil dit algemeen zeggen dat die vrouw met drie of vier vrouwen betaald is geworden. De prijs van de vrouwen in Wangata, bij Coquilhatville, was vroeger niet hooger dan in de andere streken. Vele vrouwen zijn betaald geworden met slechts vijf bakonga's, zoo o. a. in Bokala, bij Bamania, welk dorp behoorde aan het dorpshoofd Yoma van Boyeka.

Het is ook nog op te merken dat de nkesis die de laatste jaren in Wangata zijn betaald geworden niet in mitako's of in munt zijn betaald geworden, maar in artikelen aan welke de inlanders een conventionelen prijs vaststellen, gewoonlijk veel hooger dan de werkelijke waarde is. Zoo, b. v. een « pataki » of pistongeweer werd altijd gerekend voor 3,000 mitako's — het deed er niets toe dat het maar 1,500 waarde had. Er zijn

daarom maar zeer weinig vrouwen die met nkesis betaald zijn in echte munt of mitako's.

Het noodlottig gevolg van deze overdreven prijsverhooging is dat de onderlinge schulden en moeilijkheden bij de inlanders verhoogd zijn, dat er bijna niet meer aan uit te komen is. Om een geschil op te lossen komen er vijf andere geschillen bij te pas, allen even erg ingewikkeld, om de eenvoudige reden, dat het geld « de mitako's » om te betalen niet bestaat, en met vrouwen betalen is verboden. Om een geschil op te lossen heeft men somwijlen verschillende maanden noodig, of een geheel jaar; andere geschillen eindigen nooit, maar gaan van vader op zoon over, die ze elk op hunne beurt aan elken nieuwen Staatsbestuurder komen voorleggen. In de streken waar de bruidschat niet verhoogd is geworden, zijn de moeilijkheden en geschillen lang zoo menigvuldig niet en gemakkelijk om op te lossen. In de streken waar de prijs en de bruidschat der vrouwen overdreven hoog geworden is, bekennen de inlanders zelf, dat hun geschillen vroeger gemakkelijk opgelost konden worden, maar dit tegenwoordig bijna niet meer mogelijk is.

Onnoodig te zeggen dat deze stand van zaken schadelijk is aan het beschavingswerk, en aan de onderlinge goede verstandhouding der inlanders. Gedurig komen de inlanders bij den Staatsbestuurder der streek om hem hunne geschillen van niet betaalde vrouwen voor te leggen. Deze geschillen nemen een groot deel in van den kostelijken tijd van den bestuurder. En hij moet deze meestal zeer ingewikkelde geschillen aanhooren en beslissen, want dikwijls hangt de algemeene rust van een dorp of streek daarvan af.

Ook de inlanders zelf brengen gansche dagen en weken door niets anders doende dan vergadering houden om te redeneeren over de onbetaalbare schulden van bruidschat en prijs der vrouwen, enkel omdat de prijs overdreven is. Bij gebrek aan munt, betalen ze elkander met elkanders schulden, hetgeen meestal de zaak nog meer inwikkelt.

Om dezen toestand te verbeteren zou men den prijs der vrouwen, den bruidschat moeten verminderen, veel verminderen. Dat dit middel mogelijk en pratiek was, hebben we gezien toen, in den tijd, een Staatshoofd die zeer wel de inlandsche gebruiken kende in de streek van Coquilhatville daarmede werkelijk begonnen was.

Ongelukkiglijk is men niet doorgegaan met dat systeem. Men moet ook niet zeggen dat men onrechtvaardigheid zou doen met den prijs der vrouwen te verminderen. Men zou hiermede veeleer eene onrechtvaardigheid herstellen, een ontaarde gewoonte verbeteren. Door het tegenwoordig systeem immers wordt er meer onrechtvaardigheid begaan en geleden.

Eenige veelwijvers zouden door de vermindering van den prijs der vrouwen eenige stoffelijke schade lijden, namelijk door minder voor eene vrouw te ontvangen dan zij er (somwijlen) voor betaald hebben, want de meeste vrouwen hebben zij geërfd. Maar 't zijn ook zij die de schuld zijn van den ongeregelden toestand. In een groot gedeelte van de streek zijn de veelwijvers ver de minderheid der bevolking. 't Zijn zij die vijandig zijn aan het Staatsbestuur. Zij zijn in het bezit der vrouwen en hebben er het monopool van. Zij stellen de prijzen vast welke een jongmensch bijna nooit kan betalen, namelijk twee nkesis op zijn minst.

De moeilijkheden voor de christelijke huwelijken zijn steeds met den dag moeilijker geworden. Dit geldt voor de reeds aangegane huwelijken, en voor de toekomende huwelijken.

De bruidschat, voor de vrouw te betalen, zou zoodanig moeten zijn dat elk jongmensch die som kan betalen met zijn eigen geld, met het geld dat hij zelf verdiend heeft met zijn werk. Die som kan niet hoog zijn, want de gewone werkman in Congo, die het grootste deel der bevolking vormt, verdient niet veel meer dan hetgeen hij voor kost en kleeren noodig heeft. Daarom een overdreven groote som als bruidschat te betalen, verplicht hem om leeningen te gaan doen en schulden te maken bij zijn bloedverwanten en vrienden. Het gevolg hiervan is dat het systeem van de « Nkita » ongemerkt in de christelijke huwelijken overgaat, en de vrouw een erfgoed blijft. Immers, wanneer de man komt te sterven, zullen de schuldeischers komen, namelijk die hem het geld geleend hebben, en de vrouw opeischen. De geschillen van den bruidschat herbeginnen dan en zij zullen de vrouw weer uithuwelijken tegen een nieuwen bruidschat, en zoo komt men tot geen einde. De vrouw, de moeder, zal nooit eenig recht bekomen, maar steeds een erfstuk blijven. Men spreekt wel van de weduwe vrij te verklaren bij den dood van haren man, om het erven der vrouwen te beletten, maar hoe zal men daartoe ge-

raken als men den bruidschat niet vermindert, veel vermindert? Wanneer een jongmensch zijne vrouw of liever haren bruidschat kan betalen met zijn eigen gewonnen geld, dan wordt die vrouw zijn eigendom. Bij zijn dood, kunnen er dan geen schuldeischers of hypotheekhouders komen om de vrouw op te eischen, want zij zal dan waarlijk vrij zijn. Er zal dan ook geen moeilijkheid bestaan om haar erfgename te maken van de goederen van haren man voor haar en hare kinderen. Men zou den bruidschat of de betaling der vrouwen bij de beschaafde zwarten veel kunnen vereenvoudigen. Afschaffen zou zoo gemakkelijk niet gaan; immers het schijnt in de zeden te zijn en in de gebruiken van geheel het zwarte ras. Dan ook de christenen zijn in zake van bruidschat gewoonlijk nog in verwikkelingen met hun heidensche bloedverwanten.

De bruidschat, gelijk hij bestaat bij de heidenen, zal altijd een bron van moeilijkheden blijven voor de beschaving en een steun voor de polygamie.

Wanneer men den prijs vermindert, zal men langzamerhand de troepen van vrouwen van de veelwijvers zien uiteengaan naar de mannen die geen vrouw hebben. Zoo zullen de enkelvoudige huwelijken vermeerderd worden, en de streek, welker bevolking zeer verminderd is, weer bevolkt worden. Men zal met den prijs te verminderen ook voorkomen dat vrouwen niet meer met vrouwen betaald worden, en zoo den vrouwenhandel beletten, want de geheele bruidschat zal dan in munt kunnen betaald worden. Men zal ook voorkomen dat de vrouw minder als een voorwerp van materiale waarde beschouwd wordt, en door de vrouw van erfgoed in erfgename te veranderen, zal men hare morale waarde verheffen in haar eigen oogen en in de oogen der mannen.

Om het land te beschaven moet men christelijke huwelijken stichten. Om christelijke huwelijken te kunnen stichten moet men de beletselen wegnemen die in den weg staan en alles in het werk stellen om te bevoordeelen wat den goeden uitslag daarvan kan verzekeren.

Familiebenamingen.

De naam van :	*wordt gegeven aan :*
Ise = vader	eigen vader broers van vader zoons en kleinzoons van vaders zusters
Ngoya / **Nyango** = moeder	eigen moeder zusters van moeder
Bana = kinderen	eigen kinderen kinderen van broers of zusters kinderen van moeders broers kleinkinderen van moeders broers
Nkoko-nyango = grootouder	grootvader en grootmoeder broers en zusters van grootvader en grootmoeder kinderen en kleinkinderen van grootvaders zusters
Nkan'ea jenda = broer / **Nkan'ey'omoto** = zuster	door : eigen broers en zusters aan de kinderen van twee gebroers de kinderen van twee gezusters
Nkana l'ontamba	= een uitdrukking voor « eigen broer en zuster ».
Botomolo = oudere broer of zuster **Bokune** = jongere broer of zuster	wordt ook gebruikt voor oudere of jongere evenaaste
Nyang-obika (1) / **Ngompame** = oom	de broers van moeder
Ise-omoto (2) = tante	de zusters van vader de dochters van vaders zusters de kleindochters van vaders zusters
Bokilo	schoonzoon, schoonbroer, schoonvader schoondochter, schoonzuster
Nkita = plaatsvervanger	door de dochter aan : de bijvrouw van haar vader, met haar bruidschat gekocht haar schoonzuster of bijvrouw van haar broer, met haar bruidschat gekocht

(1) Nyangobika, zouden we kunnen vertalen door mannelijke moeder.
(2) Iseomoto, zouden we kunnen vertalen door vrouwelijke vader.

Fr. Gregorius Kaptein
Missionaris.